

Sådan forestiller tegneren sig at Oldenor vil tage sig ud efter at søen er genskabt (set fra udsigtspunktet).

En sø genskabes

Nordals får en af sine store søer tilbage.

Det betyder en forbedring af grundvandsituationen på Nordals - og nye muligheder ikke mindst for et rigt fugleliv i det nye naturområde.

I september 1993 blev der slukket for pumpen - og det forventes, at søen i løbet af nogle få år har nået sin maksimale størrelse - ca. 35 ha og med en gennemsnitlig dybde på 1,5 m. Hvor hurtigt det går afhænger af faktorer vi ikke helt kender - ikke mindst nedbør og fordampning i de kommende somre.

For at sikre mest mulig ferskvand i området er den gamle dæmning nu helt lukket. Det betyder, at overfladen i den nye sø kommer til at ligge ca. 1 m. over havet.

Alle kan nyde søen og naturen fra et udsigtspunkt og en natursti ved søen. Derimod er sejladss og fiskeri ikke tilladt - men her byder havet omkring Als også på langt bedre muligheder.

Søen er genskabt i et nært samarbejde mellem Gråsten Statsskovdistrikt, Nordborg Kommune og Sønderjyllands Amt. Området ejes af staten og administreres af Gråsten Statsskovdistrikt.

Denne folder er udgivet i 1993 af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Gråsten Statsskovdistrikt: Gråsten Statsskovdistrikt, Egene, Felstedvej 14, 6300 Gråsten, tlf. 7465 1464.

Tekst: Arne Bondo Andersen og Keld Wagner Pedersen (s. 6). Layout og kort: Finn Lillehorup Hansen. Fotos: Jan Kokod Winther (for side), Leif Bjørn Petersen (s. 7), Lokalhistorisk Arkiv, Nordborg (s. 3).

Akvareli: Sødde Clemensen. Tryk: Nofoprint, Helsingør. Oplag: 2.500 stk.

OLDENOR

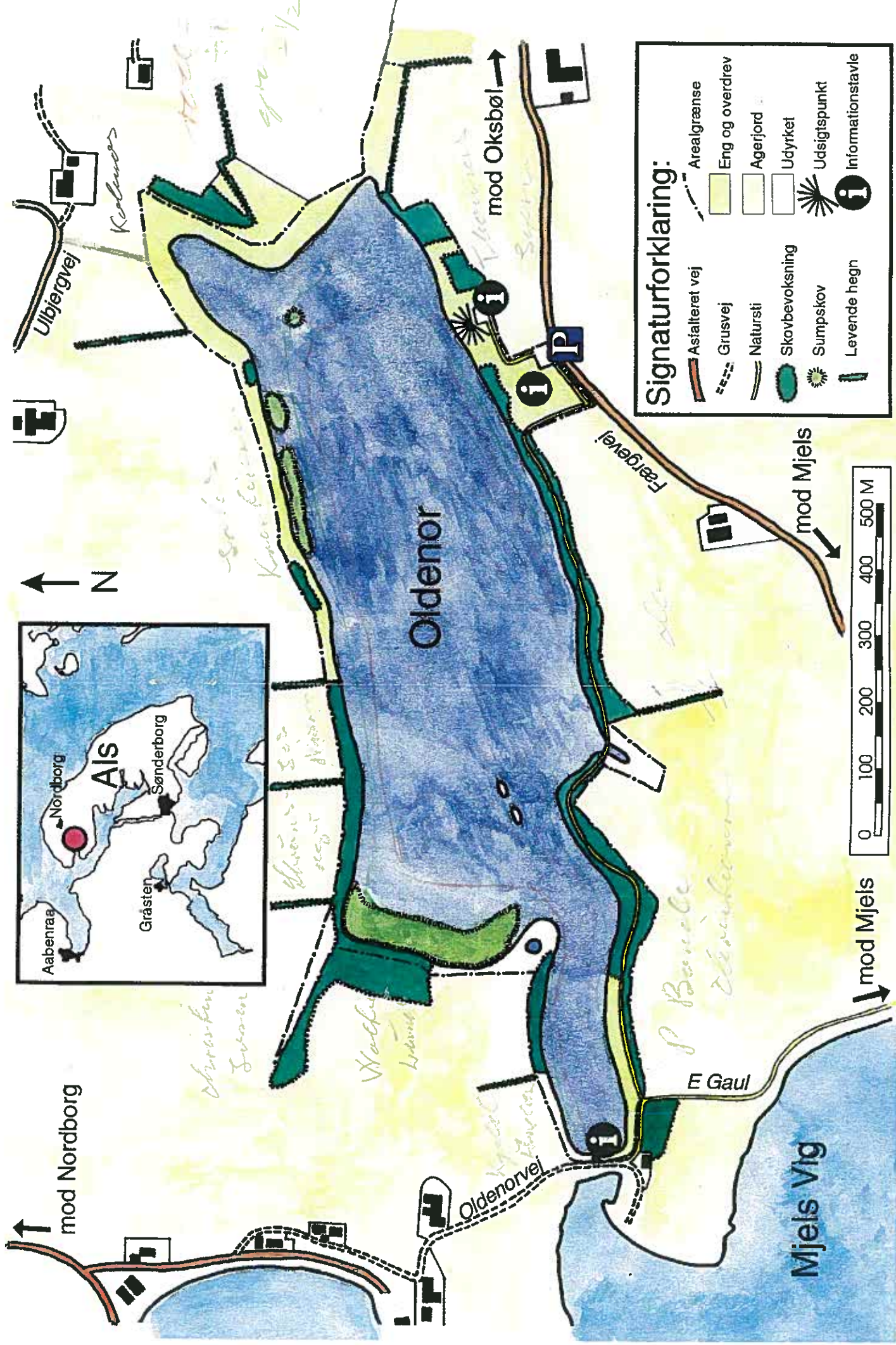
-et naturgenopretningsprojekt

Miljøministeriet
Skov- og Naturstyrelsen

Gråsten Statsskovdistrikt
1993

Grundvandet på Als

På Als siver kun 8% af regnvandet ned og bliver til grundvand.

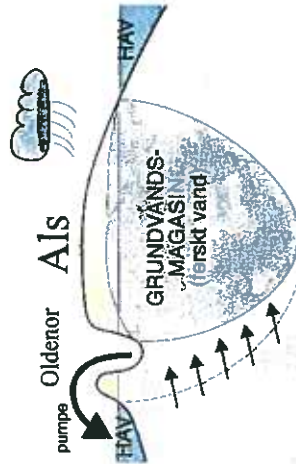
I begyndelsen af 1980'erne viste en undersøgelse udført i samarbejde mellem kommunerne på Als og Sønderjyllands Amt, at der ikke på længere sigt var grundvand nok til at sikre vandforsyningen på Als. Der måtte gøres noget!

Nordborg kommune opfordrede med held både husholdninger og industri til at spare på vandet. Men samtidig opstod tanker om at genskabe Oldenor - det forekom urimeligt i en situation med truende vandmangel fortsat hvert år at pumpe næsten 1,5 mill. m³ ferskvand direkte ud i havet.

Grundvandsmagasinet under Als kan meget skematisk illustreres som vist på fig. 2, hvor det ferske grundvand flyder som en "boble" i det omkringliggende saltvand i havet og i undergrunden.

Når der fra dette magasin indvindes mere vand, end der tilføres - ved op-pumpning eller f.eks. ved tørlægning af en sø som Oldenor - skabes der ustabi-

Fig. 2: Ustabile forhold, Oldenor anvendes.

litet i "boblen" - det salte vand vil trænge ind og udfylde det volumen, som oppumpes.

Ved Oldenor med dens beliggenhed meget tæt på kysten ville en fortsat tørlægning betyde, at saltvandszonen ville bevæge sig langt ind under Als og dermed på lang sigt i væsentlig grad reducere øens grundvandsressourcer.

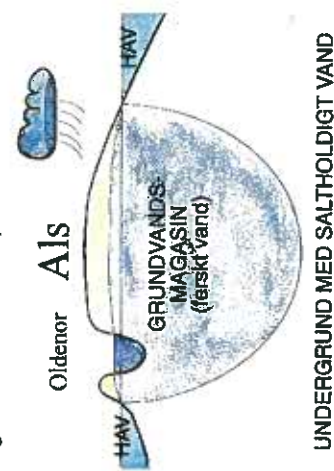
Mulighederne for fremtidig indvin-ding af drikkevand ville dermed forrin-ges, og der ville samtidig være skabt risiko for saltvandsindtrængning i vand-værkernes drikkevandsboringer.

Er dette først sket, er skaden stort set uoprettelig. I det mindste vil der gå mange år, før der igen kan indvindes rent drikkevand fra området.

Derfor er gendannelsen af Oldenoret væsentligt element i bestræbelserne for at sikre den fremtidige vandforsyning på Als, se fig. 3.

Virkningerne af søretableringen vil i de kommende år blive overvåget nøje af såvel amtskommunen som kommunen.

Fig. 3: Stabile forhold; Oldenor som sø.

Oldenor

- fra fjord til sø, eng og mark

Landskabet på Nordals er gennemskåret af store tunneldale, som i den sidste istid blev udgravet af smeltevandet under isen. Da området blev isfrit for ca. 15.000 år siden, fremstod Oldenor, Mjels Sø og Bundsø som søer. Og da havet steg i stenalderen på grund af store isaf-smeltinger - for ca. 6.000 år siden - blev dalene til fjorde.

En myte fortæller, at Dronning Margrethe den Første i 1412 sejlede ad Oldenor Fjord til Nordborg Slot.

Allerede omkring år 1600 blev Mjels Sø afspærret fra havet af en dæmning. Man ved ikke præcis, hvornår en tilsvarende dæmning blev bygget ved Oldenor - den optræder første gang officielt på et kort fra 1783.

Da dæmningerne havde adskilt fjordene fra havet, blev disse omdannet til søer. Og i 1800-tallet opstod der tanker om at afvande søerne og opdyrke area-lerne.

I 1865 - samtidig med at hedeop- dyrkningerne for alvor startede i Jyl- land - blev der dannet et digelag ved Oldenor, og der blev bygget en vind- mølle til at pumpe vandet ud af Oldenor.

Vindmøllen kunne dog ikke tørlæg- ge søen - den blev derfor suppleret med en dampmaskine og senere afløst af en oliedrevet motor. Og gradvis blev søen omdannet til fugtig eng.

Først efter 2. verdenskrig blev der for

Vindmøllen der afvandede Oldenor sidst i 1800-tallet. Fotografiet er fra år 1906.

alvor sat ind med moderne teknik for at omdanne Oldenor til landbrugsjord. En elpumpe klarede afvandingen, og store maskiner dræned og fræsede de tidli- gere søarealer, som blev til kornmarker.

På grund af afvandingen "satte" jor- den sig, og efter 30 års forløb begyndte drænrørene at komme til syne i plovfu- reme.

Kornudbyttet faldt og i 1980'erne blev korn dyrkning opgivet - nogle arealer blev brugt til kreaturgræsning og høslæt, andre lå udyrkede hen.

Oldenor blev det vi i dag kalder marginaljord med en ringe landbrugs- mæssig værdi. Trods det blev der stadig i gennemsnit pumpet næsten 1,5 mill. m³ ferskvand ud i havet om året - svaren- de til 9.000 familiers vandforbrug!

Derfor opstod tanken i Nordborg Kommune i 1980'erne om at genskabe Oldenor som sø.

Naturgenopretning

Vi forbruger hele tiden natur - til byudvikling, veje og mange andre tekniske anlæg.

Særlig hårdt er det gået ud over vore vådområder. Mange fjorde, søer og moser er i årenes løb blevet tørlagt og opdyrket for at indvinde landbrugsjord.

Denne udvikling betyder, at mange planter og dyr mister deres levesteder. Samtidig bliver landskabet mere ensformigt for os mennesker - vi får færre naturoplevelser, når vi færdes i det.

I 1989 vedtog Folketinget en ny Naturforvaltningslov. Denne lov er i dag en del af Naturbeskyttelsesloven. Formålet er at vende udviklingen for naturen, at forøge skovarealet og forbedre mulighederne for befolkningens friluftsliv.

Siden 1989 er der med naturforvaltningsmidler iværksat omkring 1100 store og små naturgenopretningsprojekter.

Et af de større projekter er genskabelsen af det 35 ha store Oldenør på Nordals.

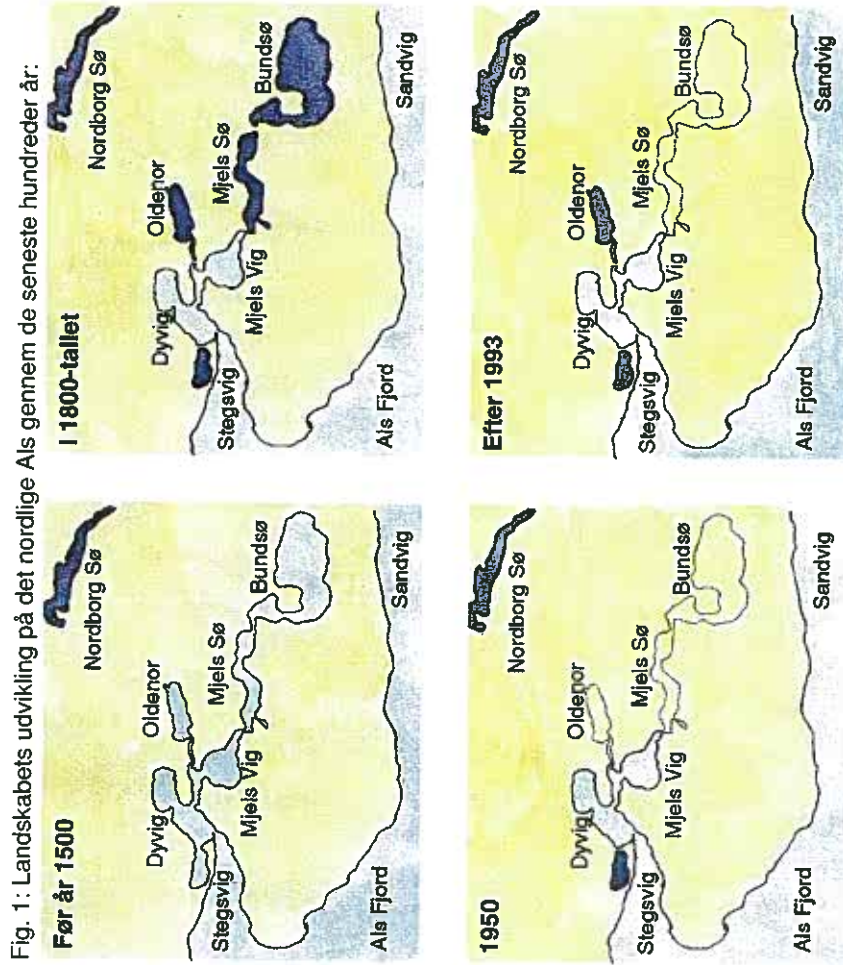

Fig. 1: Landskabets udvikling på det nordlige Als gennem de seneste hundreder år:

Naturgenopretning i praksis

Naturgenopretning kræver en nøje planlægning - og et godt samarbejde mellem mange parter.

Kommunen har gennemført en jordfordeling, så de lokale landmænd nu har lige så stort et areal som før.

Skov- og Naturstyrelsen har erhvervet de ca. 45 ha, der nu bliver til sø og søbredder.

Træer og buske er fældet og fjernet - ellers ville de rådne op i den kommende sø og gøre vandet iltfattigt.

Et plekrat på det fremtidige søareal ryddes.

I søen er der lavet et par små øer, og en del af bredden og skråningerne ventes fortsat udnyttet som græsningsareal. Det vil bevare de smukke enge og overdrev.

Også friluftslivet er der tænkt på. Der er lavet en P-plads og udlagt en

natursti med et udsigtspunkt, ligesom der er opstillet informationstavler.

Plante- og dyrelivet er blevet registreret - og udviklingen vil blive fulgt fremover. Erfaringerne fra denne naturovervågning vil blive brugt ved andre lignende projekter.

I december 1992 var pumpen ved Oldenør ude af drift i længere tid. Resultatet var, at området i løbet af få dage blev delvist oversvømmet, og gav os en forsmag på, hvordan området kommer til at se ud.

I september 1993 var man klar til at slukke for pumpen - søen kunne begynde at tage form.

Hele projektet har kostet ca. 4 mill. kr. Udgifterne til arealerhvervelser, undersøgelser, anlægsarbejder, information og naturovervågning er afholdt af Skov- og Naturstyrelsen, Nordborg Kommune og Sønderjyllands Amt i fællesskab. Af den samlede sum er de 2,2 mill. kr. naturforvaltningsmidler, der er bevilliget via Naturbeskyttelsesloven.